בת עין — חיי שרה

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים וגו' (בראשית כג א). ונ"ל על דרך המוסר, הנה ידוע מאמר חז"ל (מדרש הנעלם בראשית, אותיות דר"ע אות ב') שעיקר בריאת העולם היה בשביל היראה כמאמר הכתוב בראשית, בשביל היראה שנקראת ראשית. על כן צריך האדם להשתדל להגיע למדה זו, בחינת היראה, להשלים רצון הבורא ב"ה.

והעצה היעוצה שנוכל להשיג בחינה זו, הוא על ידי שיסתכל האדם תמיד בכל ענייניו וענייני העולם הזה איך שבכולם חסדי ה' המחייה אותם בכל עת ורגע, וחיינו מסורים בידו בכל נשימה ונשימה כמאמר הכתוב (תהלים קנ ו) כל הנש"מה תהלל וגו' ר"ל (כל נשימה ונשימה מראה גדולת הבורא ב"ה המחייה בכל רגע, ואלמלא יוסר רוח ה' שבכח הנשימה ההוא אפילו רגע אי אפשר להתקיים אפילו כו' ע"כ ממילא) הנשימה ההוא בעצמה מהללת לה' ומשבחת ומספרת גדולת הבורא ב"ה. וכן בכל הנמצאים ונבראים לית אתר פנוי מיניה מן חיותו וכחו המהווה את כולם (כמאמר הכתוב (נחמיה ט ו) ואתה מחיה את כולם ר"ל מחיה לשון הוה, שתמיד מחיה בכל רגע) ובהסתכל האדם כן בכל מילי לראות חסדי ה' המחיה אותם כנ"ל, בוודאי יפול עליו אימה ופחד ובושה והכנעה מפני ה' ית' ורוממותו, ויאמין באמונה שלימה שבכל מילי הוא רק חסדי ה' ורחמיו המרובים. ואפילו בראותו שבאים עליו שום דינים וצרה ח"ו, יאמין כי מאתו לא תצא הרעות (איכה ג לח), והוא רק טוב וחסדי ה' עליו להטיב אחריתו, וכמו שהוא מאמין ובוטח בחסדי ה' שהוא רק טוב וחסד ורחמים, והצרה ובחינת דין שבא עליו שהיא רק רחמים, כן יתהפך עליו מלמעלה ממדת הדין למדת הרחמים. וזשאחז"ל (בר"ר עג ג) צדיקים מהפכים מדת הדין למדת הרחמים.

אמנם כ"ז אי אפשר להיות (אצל אדם בור וריק מתורה ומצות כמאמר חז"ל (אבות פ"ב מ"ה) אין בור ירא חטא) כי אם במי שלומד תורה ועוסק במצות לשם שמים בכונה עצומה ולב דבוק בה' ללמוד לשמור ולעשות, אז גם בעסקו אח"כ במילי דעלמא ג"כ רואה בחי' הקדושה ויראה בכל הענינים כנ"ל.

ולשני בחינות אלו רמז אברהם אבינו ע"ה באמרו לאליעזר עבדו (בראשית כד ב - ג) שים נא ידך וגו' בה' אלהי ה"שמים ואלהי הארץ וגו'. וקראו אלהי ה"שמים על שם התבוננותו תחילה ועסקו בתורה ומצות מילי דשמיא. וקראו אלהי הא"רץ על שם הסתכלותו במילי דעלמא הנמצאים ונעשים על פני הא"רץ. ומאלו שני הבחינות זכה אברהם אבינו ע"ה לשלמות בחי' היראה ואהבה.

וזהו מרומז ג"כ בהתחלת התורה (בראשית א א) בראשית ברא אלהים א"ת ה"שמים ו"את הא"רץ, פירוש בר"אשית, בשביל ראשית, יראה. ברא אלהים וגו', מרמז הכתוב במה יזכה לרא"שית הוא היראה, על ידי א"ת הש"מים, ר"ל א"ת מרמז על בחינת יחוד ריש כל דרגין בחינת א', בסוף כל דרגין ת', ר"ל לייחד סופא דכל דרגין הן המה כל מילי דעולם הזה שהוא סוף כל דרגין, ולראות בהם בחינת חסדי ה', בחינת א' אלופו של עולם, ויעשה היחוד הנ"ל בתחילה במילי דשמי"ם בתורה ומצות כנ"ל, וזהו נקרא א"ת הש"מים, וכן יעשה במילי דעלמא ונקרא א"ת הא"רץ כנ"ל.

וזשאמה"כ (בראשית כה א) ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטו"רה, ר"ל ויוס"ף אברהם מה שהיה אצלו בבחינת הוספה וטפלה, הוא עסקו במילי דעלמא שנקראת טפל לעיקר שהוא תורה ומצות שעסק בתחילה, ואמר הכתוב שגם זו ההוספה שמה קטו"רה, ר"ל קשורה ודבוקה בה'.

וזשאה"כ ויהיו חיי שרה מ"אה שנ"ה, גימטריא א"ת, ר"ל שבחייה עשתה בחינת יחוד בחינת א"ת. ועי"ז היה לה עשר"ים שנה, בחינת כ' כפופה בחינת הכנעה (ע' שערי גן עדן ש' האותיות אות כ' פ"א ד"א). ועי"ז שבע שנים, ר"ל נתייחדו ה'שבע מדות למעלה על ידי יחוד הז' מדותיו למטה, אמן כי"ר שנזכה לזה:

ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל (בראשית כד א). איתא בגמרא (ב"ב טז:) בת היתה לו לאברהם ובכל שמה. ונוכל לומר שהגמרא מרמז לנו בכאן מה יהיה עיקר עבודת האדם שיהיה כל גופי התורה תלוין בה.

הנה עיקר העבדות הוא בחינת הכנעה וענוה, שיתבונן תמיד בגדולת ה' האיך הוא ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין ותוך כל עלמין ולית אתר פנוי מניה ואם יסתר איש וכו' (ירמיה כג כד), ויתבונן תמיד במעוט ערכו ופחיתות עבודתו לה' אשר לו הארץ ומלואה ולו דומיה תהלה, ובמעשיו אשר המה לא לה' לבדו, רק שמכוין בהם גם להנאת עצמו, ואפילו בעת אשר לומד ומתפלל בהתלהבות ובתשוקה גדולה, ישגיח בעינא פקיחא ויתבונן בזה היטב ויבדוק ויחפש בחורים ובסדקים אולי ימצא בהם ג"כ תערובות אשר לא לה' לבדו.

וכשיש לאדם בחינת התבוננות וענוה כנ"ל, בזה כלול כל המדות טובות. אבל ח"ו כשיש לאדם בחינת גבהות הלב ר"ל אפילו שיש לו כל המדות טובות ויושב על התורה ועל העבודה, כלא נחשב, מחמת שאין בזה שום השראת שכינה וקדושה, שהוא דוחק רגלי השכינה כמ"ש בגמרא (ברכות מג:).

וזהו ואברהם זקן בא בימי"ם, גימטריא מאה, שמרמז על בחינת ענוה, כמאמר הגמרא (מנחות מג: וברש"י שם) אל תקרי מה אלא מאה, פירוש שאברהם אבינו ע"ה בא לבחינת ענוה אמיתית, על כן וה' ברך את אברהם בכל. ופי' הגמרא בת היתה לו, כי הנה מדה נקראת בת כמ"ש (מל"א ז כו) אלפים בת יכיל, היינו אברהם אבינו ע"ה היה לו מדה טובה בזה, היינו ענוה אמיתית, אשר בכל שמה, היינו שכל המדות טובות נכלל בזה המדת ענוה אמיתית, יהי רצון שנזכה לזה אמן כן יהי רצון:

ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל (בראשית כד א). פליגי בגמרא (ב"ב טז:), חד אמר בת היה לו, וחד אמר לא היתה לו בת. ולהבין זה. גם להבין הכתוב (בראשית כד ב) (שנותן סימן באליעזר עבד אברהם זקן ביתו המשל בכל אשר לו). וגם להבין, שהשביעו בשים נא ידך תחת ירכי דווקא. ואח"כ נאמר וישבע לו על הדבר הזה (ולכאורה הוא יתרון לשון). גם להבין הפסוק (בראשית כד יב) ועשה חסד עם אדני אברהם וגו', למה אמר אברהם, הלא לא היה לו אדון אחר בלתי אברהם, וכשאמר אדני ממילא הוא אברהם.

ולהבין כ"ז, נקדים תחלה הנה כתיב (תהלים קו מג) מי חכם וישמר אלה ויתבוננו חסדי ה', וצריך להבין מהו (אלה, וגם) חס"די משמע שני מיני חסדים. ונפרש על פי שאמר המגיד זלה"ה על טף למה באים כו' (חגיגה ג.) פירוש טף הוא בחינת קטנות, בחינת דין שבא על האדם לפעמים, הוא כדי ליתן שכר טוב

למביאיהם, ר"ל כדי שיסתכל האדם ויבין שיש בחינת חסד בבחינת קטנות הנ"ל, ויחזירם לשרשם, כי עיקר בריאת העולם היתה בגין דיתקרי רחום כו' (ע' זח"ג רנז:) ובכל דבר יש בחינת חסד הבורא ב"ה, אפילו בבחינת דין בחינת קטנות שבא על האדם בחינת חשכות יש בתוכו מכוסה בחינת חסד ה', רק שהוא באתכסיא, ולכן צריך האדם ליזהר מאוד בזה וליתן שבח והודיה להשי"ת על בחינת חסד ממש, כי באמת הוא חסד ממש, אלא ששני מיני חסד יש, אחד באתגליא ואחד באתכסיא.

וזהו שאמרו חז"ל (בר"ר עג ג) צדיקים מהפכים מדת הדין למדת הרחמים, שמהפכים ממש, ומבינים שמדת הדין שהוא בחינת גבורה הוא ממש בחינת חסד באתכסיא (ועי"ז גם למעלה נתהפך כו').

ולזה רמזו רז"ל באמרם (ברכות ו:) לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה כו', כדאיתא על השלש מאות ועשר עולמות שעתיד הקב"ה להנחיל כו' (עוקצין פ"ג מי"ב) הם או"ר מימין ק"ג משמאל, ומנ"חה גימטריא ק"ג, והוא משמאל בחינת גבורה (פע"ח ריש ש' מנחה ומעריב, זח"ב קסו:), ולכן יהא אדם זהיר בתפלת המנחה בחינת גבורה, לראות בו בחינת החסד ולהפך חשוכא לנהורא וכמאמר רז"ל (שבת עז:) מאי טעמא עיזי מסגי ברישא, כבריית של עולם, ברישא חשוכא והדר נהורא, פירוש שזה היתה כוונת בריאת העולם להפך החשוכא שבא תחילה ולעשות ממנו נהורא בחינת חסד כנ"ל.

ולזה כיון דוד המלך ע"ה באמרו מי חכם וישמר, לשון שמרים, שמוציא הטוב מן השמרים. אלה ויתבוננו חסדי ה', פירוש א"לה מרמז לבחינת דין וגבורה קשה כמאמר חז"ל (יבמות כא.) אל קשה, והחכם שומר להבין בו בחינת החסד. ויתבוננו ח"סדי ה', ר"ל שמתבונן שיש ב' מיני חסדים. ומרומז גם כן בפסוק (תהלים עד ב) זכר עדתך קנית קד"ם וגו', קד"ם גימטריא ב' פעמים חסד הנ"ל.

ואברהם אבינו ע"ה השיג זאת הבחינה, והפך חשוכא לנהורא, מדת הדין למדת הרחמים, והמשיך בחינת חסד בכל הבחינות, וכל בחי' קטנות ומדות ותאוות גשמיות החזיר לשורשם לבחינת אלהות בחינת קדושה. וזשאה"כ (בראשית יב ה) ואת הנפש אשר עשו בחרן וגו', ר"ל חר"ן מרמז על בחינת גבורה, ועשה באותה בחינה את הנפ"ש בחינת נייחא, בחינת חסד, והחזיר כל הבחינות לשורשם כנ"ל. ולזה רמזו רז"ל באמרם (ברכות ז:) עד שבא אברהם וקראו אדון, ר"ל שצרף אותיות אדני והקריב אותיות די"ן לאות א"לף, ר"ל שהחזיר כל בחי' קטנות ומדות גשמיות לבחינת קדושה בחינת אלף כנ"ל.

וזהו ואברהם זקן בא בי"מים וגו', ר"ל שבא בבחינת שני פעמים י"ום, גימטריא קי"ב, מספר הוי"ה אלהי"ם, בחינת יחוד חסד וגבורה (ע' זח"א יב., ע' זח"א סד: זח"ג רכג:). וה' ברך את אברהם בכל, חד אמר בת היתה לו לאברהם כו', פירוש בת הוא בחינת לילה כדאיתא בספרים (ע' פרדס שכ"ג ע' בת וע' לילה, ע' ערבי נחל לך לך דרוש ו), ר"ל בחינת די"ן, היתה לאבר"הם שהפכה לבחינת חסד לאברהם (וחד אמר לא היתה לו בחינת דין כלל).

וידוע (יומא כח:) שאליעזר היה לומד ודולה תורה מרבו אברהם, והשתדל ג"כ באותן הבחינות ויחודים הנ"ל, לכן כשרצה אברהם לשלחו לחו"ל נתירא אברהם שבצאתו מארץ ישראל שלא יפול ממדריגתו, לכן ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המשל בכל אשר ל"ו וגו', ל"ו גימטריא אלה, ר"ל שמושל בבחינת אל"ה בחינת גבורה כנ"ל להפך חשוכא לנהורא. ואמר לו שים נא ידך תחת ירכי ואשביעך וגו', שהשביעו בבחינת יוצא לבר מהגוף, שגם שם יהא זהיר לבלתי יפול ממדריגתו. וכן וישבע לו על הדבר הזה ממש, על בחי' יוצא לבר מגופו כנ"ל.

ולזה התפלל אליעזר בבואו אל העין לעת ערב, שהוא זמן תפלת המנחה, בחינת גבורה, והיה צריך ליחדו עם בחינת חסד. והתפלל אל ה' ואמר, הקרה נא לפני היום וגו', הקר"ה גימטריא ש"י, ר"ל שיתייחד או"ר שמימין עם מנח"ה שמשמאל, ר"ל בחי' חו"ג, ויהיה ביחד גימטריא הקר"ה. ועל ידי מה יהיה זה, על ידי ועשה חסד עם אדני אברהם דוקא, ר"ל שבחינת חסד לאברהם שקראו אדון כנ"ל תתפשט עד כאן.

ולזה אמר אח"כ ואבא היום אל העין, פירש רש"י, היום יצאתי והיום באתי וגו', מרמז לאותה בחינת יחוד שעשה, פירוש היום יצאתי, שיצאתי בכי טוב בבוקר אור, שהיה יום בחינת חסד לאברהם, ובאותה בחינה עצמה היום באתי לכאן לעת ערב לתפלת המנחה בחינת גבורה, והמשכת בחינת חסד לבחינת דין כנ"ל.

ומרומז ג"כ בר"ת וא"בא ה"יום א"ל ה"עין גימטריא טו"ב, שהוא בחינת דעת שבו נברא העולם (מקדש מלך על זח"א קסח:, ס' השמות לרמ"ז, וע' מא"א מע' הט' סי' ה, וע' זח"א רנא.), כמאמר הכתוב (בראשית א א) א"ת ה"שמים וא"ת ה"ארץ ר"ת גימטריא ט"וב. ובעבור זה היחוד שעשה, אמר זקן ביתו המשל בכל אשר לו, על פי מה שאמרנו על הפסוק (מלאכי א ו) בן יכבד אב ועבד אדוניו, והל"ל ועבד מתירא מפני אדוניו כמ"ש (שם) ואם אדונים אני איה מוראי. אלא שיש עבד שמחמת גודל הפחד שיש לו לפני רבו מתבטל בכל מציאותו לפני אדוניו ועושה כל רצונו כאדוניו בעצמו ממש ואז הוא בבחינת עבד מלך מלך (שבועות מז:) כי אינו תופס מקום כלל לעצמו, וזהו שאמר הכתוב זקן ביתו המשל בכל אשר לו, כיון שעשה היחוד שלם כמו אברהם בעצמו.

ולזה ויען לבן ובתואל אם מה' יצא הדבר וגו', ר"ל לבן מרמז על בחינת חסד כמאמר הכתוב (ישעיה א יח) אם יהיה חטאיכם כשנים כשלג ילבינו וגו', כי לבן הוא בחינת חסד (זח"א כח.), ובתואל מרמז לבחינת גבורה בחינת בת בחינת לילה כנ"ל, בתו של אל, ונעשה יחוד שלם. ויען לבן ובתואל בחי' חו"ג ביחד בחינת דעת בחינת טוב כנ"ל, יהי רצון שנזכה לבחינת יחודא שלימה אמן:

ויצא יצחק לשוח בשדה (בראשית כד סג). ונוכל לומר עד"ז, דהנה עיקר העבדות הוא שצריך האדם לראות להמתיק הדינין בחסדים, ולהפוך כל הצרופים שמורים על בחי' גבורות שיהיה כמו שהם במקורם ושרשם, ודבר הגורם להמתקות כל הגבורות והדינים הוא על ידי בחינת ענוה ושפלות כמו שדברנו מזה בכמה מקומות.

והנה יצחק מרמז על בחינת גבורות כידוע (זח"ג שב.), וזהו ויצא יצחק, היינו כשיצא ח"ו מדת הדין על העולם, העצה היעוצה לזה הוא לשוח, פירוש לשוח הוא מלשון השתחויה, היינו שיראה שיהיה לו בחינת שפלות וענוה באמת לשוח את עצמו, ואז יתהפך הצרוף יצ"א יצ"חק שמורה על בחינת דינים, על תבת שד"ה שהוא שדה הלבן (ע' שביעית פ"ב מ"א), בחינת לובן העליון מקור החסד והרחמים (ע' ע"ח ש"ו פ"א מ"ת, וע' זח"א כח., ת"ז ת' ע' קכז., מא"א מע' הל' סי' ו'), ששני תיבות יצ"א יצ"חק גימטריא שד"ה, וזהו בש"דה. יהי רצון שנזכה לבחינת ענוה ושפלות באמת שעי"ז יומתקו כל בחי' גבורות ודינים, יהי רצון שנזכה לזה אמן: